

Період «Трьох літ» (1843-1847)

Тарас Шевченко:
поема "Кавказ" (1845)

ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ

- Поему «Кавказ» Т. Шевченко присвятив своєму другові **Якову де Бальмену** – графові, рід якого походив із Шотландії, обдарованій особистості.

- До речі, Яків де Бальмен як художник брав участь у оформленні рукописного альбому «Wirszy T. Szewczenka», загинув під час загарбницької війни Росії на Кавказі.*

Поштовхом до створення поеми була не лише болюча втрата товариша, але й співчуття до всіх, хто страждав від колонізаторської політики Російської імперії.

ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ

- Після чергового військового наступу на території сучасної Чеченської Республіки 1845-го року імперська армія зазнала поразки.
- Це не могло не... підбадьорити Шевченка, який уболівав за вільний народ Кавказу — горців.
- Тому, з одного боку, поема «Кавказ» — це текст пам'яті друга, з другого, — «гімн непереможній волі» кавказьких народів.

ЕПІГРАФ ПОЕМИ

- У цій безглуздій жорстокій війні, що тривала протягом кількох десятиріч, було вбито багато невинних людей. Це викликало в Т. Шевченка почуття болю, співчуття загиблим, які він висловив в епіграфі словами з книги пророка Єремії: **«Хто дасть голові моїй воду, і очам моїм джерело сліз, і плачу і день і ніч за убитими...» (9 : 1)**
- Епіграф нагадує про біль втрати друга Якова де Бальмена.

МИТЕЦЬ СТВОРИВ ЦІЛКОМ ОРИГІНАЛЬНУ ПОЕМУ,

- яка за жанровими ознаками **не відповідає класичному визначенню поеми.**
- У ній **немає сюжету** — послідовного розгортання подій, **немає і персонажів,**
- тут **відсутні широкі епічні картини.**
- **Твір суцільно ліричний, це — роздуми, почуття, переживання, настрої ліричного героя.**

ЖАНР «КАВКАЗУ» - ПОЛІТИЧНА САТИРИЧНА ПОЕМА

- Сміливість у змалюванні актуальних питань сьогодення, зокрема загарбницької політики Росії на Кавказі, масштабність узагальнень, глибина порушених ідей дають підстави визначати **жанр «Кавказу» як політичну сатиричну поему**

КОМПОЗИЦІЯ ПОЕМИ «КАВКАЗ» - УМОВНИХ 5 ЧАСТИН, ЯКІ ВІДДІЛЕНІ ОДНА ВІД ОДНОЇ ВІДСТУПАМИ

- **I частина** – вступ (Прометей і орел)
- **II частина** – автор звертається у своєму монологі до Бога із питаннями про те, скільки часу ще кати знущатимуться над нами (колонізованими народами – горцями і українцями)
- **III частина** – саркастичні міркування про волю, які вороги застукали «ненагодовану і голу», і над нею знущаються. Варто пам'ятати, що поема «Кавказ» – це, з одного боку, - текст пам'яті друга, а з іншого – гімн непереможній волі кавказьких народів. Тому ключовим є заклик – «Борітеся – поборете. Вам Бог помагає!»
- **IV частина** – голос російського самодержавства висловлює свою позицію про те, що імперія прагне допомогти нецивілізованим племенам Кавказу, та голос авторського гніву й осуду
- **V частина** – згадка про трагічну смерть друга Якова де Бальмена: «О друже мій добрий! Друже незабутий!»

ОСНОВНА ТЕМА ПОЕМИ «КАВКАЗ»

- **Національно-визвольна боротьба проти загарбницької імперської політики Росії на Кавказі**

ОСНОВНІ МОТИВИ ПОЕМИ

- - **викриття суспільно-політичної системи Російської імперії, засудження її загарбницької політики на Кавказі,**
- - **прославлення борців за волю, співчуття поневоленим народам.**
- Поет один із перших у Росії виступив на захист народів Кавказу, підкорених російським урядом, який узявся «просвітити» горців, насаджуючи християнство як засіб зміцнення імперії.
- Митець показав Російську царську імперію як тюрму народів, де «од молдованина до фіна / На всіх
языках все мовчить, / Бо благоденствує!...». Тут поет використовує оксиморон¹, ужитий у
сатирично-іронічному значенні, і ця фраза стала класичним прикладом для показу пригнобленого
становища народів у Російській імперії.

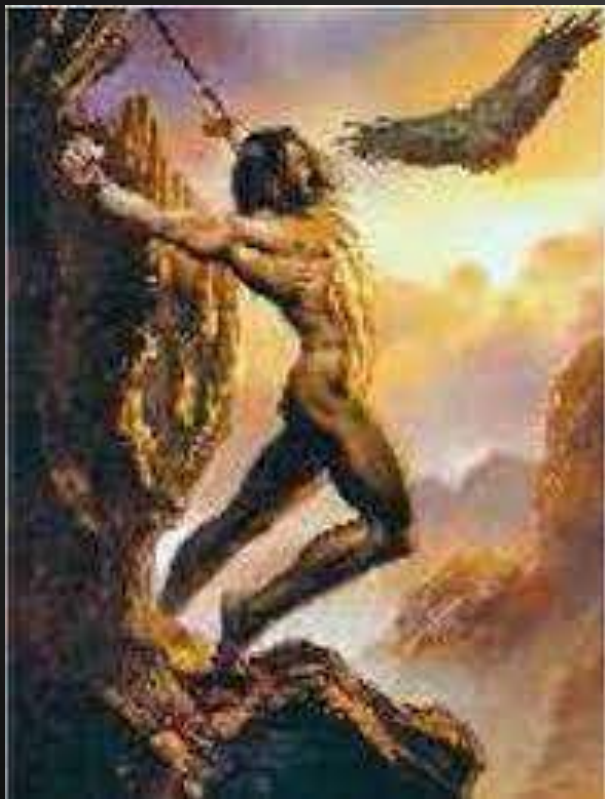
ІДЕЯ ПОЕМИ «КАВКАЗ»

- - неприйняття насильства, поневолення людей, осуд загарбницьких воєн;
- - незнищенність народу, його духовності, мови.
- Г. Клочек, українськи вчений, літературознавець, акцентує увагу читачів на пріоритеті **«Кавказу» як першого у світі антиколоніал.ьного твору**

ОБРАЗИ-СИМВОЛИ ПОЕМИ «КАВКАЗ» - ПРОМЕТЕЙ, ОРЕЛ Й ТЮРМА

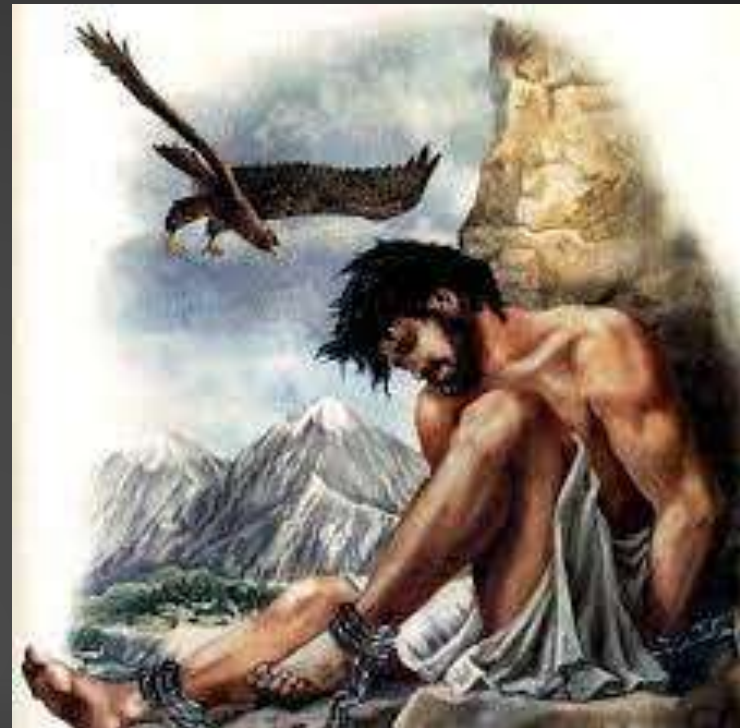
- у поемі «Кавказ» відсутні конкретні образи-персонажі, проте твір розкриває ряд
- яскравих образів-символів: **Прометея, орла й тюрми.**

ПРОМЕТЕЙ

- Прометей у давньогрецькій міфології — титан, покровитель і захисник людей, який викрав вогонь з Олімпу й віддав людям.
- За це Зевс жорстоко покарав його: наказав прикувати до скелі в Кавказьких горах. Щодня орел клював у нього печінку, яка за ніч виростала знову.

У Т. ШЕВЧЕНКА ПРОМЕТЕЙ — ЦЕ НАРОД.

- Безсмертя Прометея — безсмертя народу;
- це **узагальнений символ нескореності народу**, невмирущості його прагнень до свободи, волі, державної незалежності.

ОРЕЛ

- Символом Російської імперії, гербом якої був двоголовий орел, є **образ орла**. Цей орел, що споконвіку карає Прометея та «що день
- Божий добрі ребра / Й серце розбиває», — недвозначний прозорий натяк на загарбницьку політику царського самодержавства проти вільнолюбного народу Кавказу.

ТЮРМА, СИБІР

- Тюрма, Сибір — символи колоніальної політики Російської імперії, яка для всіх інакодумців мала місце на каторзі, на засланні, а для національних меншин не було створено належних умов культурно-освітнього розвитку.
- Саме за це Росію називали «тюрмою народів».

ПРОМЕТЕЙ СТАВ ОДНИМ ІЗ «ВІЧНИХ ОБРАЗІВ»

- світової літератури, що відображений у творах Гесіода, Есхіла, Овідія, П. Кальдерона, Вольтера, Й. В. Ґете, П. Шеллі, Дж. Байрона, Лесі Українки, А. Малишка.
- Це узагальнений образ-символ незламного борця за щастя людства, ворога тиранії та водночас її жертви.

Інтерпретація міфу про Прометея різними художниками

